

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ ЧИТАЦЬКОЇ ГРАМОТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Дячок С.О.

Україна, м. Київ, Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України

В умовах дистанційного навчання зростає науково-практична потреба зміни структури, змісту і характеру знань фахівців, формування їх професійного досвіду, світогляду і життєвої позиції, визначення перспектив особистісного розвитку. Питання мотиваційно-ціннісного усвідомлення необхідності неперервного професійного розвитку для педагога теж є важливим.

У час інноваційних змін традиційна роль учителя, який часто був єдиним джерелом інформації, трансформується в роль радника, наставника, порадника, друга. Саме вчитель створює учням відповідні умови для навчальних занять, забезпечує їх активність на уроці, сприяє подоланню труднощів в індивідуальних формах роботи, надає можливості для заохочення учнів до навчання і цим підвищує рівень учіння. В умовах дистанційного навчання вчитель повинен залишатися так званим керівником освітнього процесу, направляти навчальну діяльність учня у правильне русло, стимулювати та мотивувати їх.

Особливо важлива така роль учителя літератури, на уроках якого безпосередньо й формується читацька грамотність школяра, яка є універсальною компетентністю. Її високий рівень забезпечує успіх в інших галузях та є основою для формування конкурентноспроможної особистості.

У Державному стандарті базової середньої освіти зазначено, що «наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння», які формуються саме на уроках літератури, зокрема *«читати з розумінням, що передбачає*

здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів; висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії» [1].

Тож учитель літератури, перш за все, повинен працювати над своїм власним розвитком професійної компетентності, формувати вміння сприймати освітні інновації та творчо їх адаптувати в освітній процес. Теоретичні та практичні знання, отримані у закладі вищої освіти, повинні бути професійно-орієнтованими й особистісно-присвоєними.

Світова пандемія сприяла ще одній потребі вчительського самовдосконалення – високоефективному використанню ІКТ. Для забезпечення дистанційного навчання здобувачів освіти вчителі впродовж останнього року почали активно створювати власні вебресурси або використовувати інші із зазначенням покликання на джерело використаної інформації. Дистанційне навчання вимагає дотримання норм і правил академічної доброчесності. Важливо, щоб про це пам'ятали як учні, які виконують завдання, так і вчителі, які оцінюють, а також використовують у підготовці до уроків матеріали інших учителів, методистів, науковців. Тож культуру академічної доброчесності треба систематично вибудовувати між учасниками освітнього процесу. Також учитель обов'язково повинен надати учням рекомендації щодо використання ресурсів, послідовності чи алгоритму виконання завдань, особливостей контролю тощо.

Найголовнішим критерієм вибору вчителем інструментів для організації дистанційного навчання має бути відповідність поставленим методичним цілям, тобто те, наскільки певний сервіс чи ресурс уможлиблює досягнення очікуваних результатів навчання в дистанційному форматі. При цьому бажано також звертати увагу на універсальність цих інструментів, щоб скоротити кількість різних платформ, які використовуються для навчання. Під час формування читацької грамотності перевагу варто надавати україномовним ресурсам. Водночас важливо врахувати можливі особливі потреби учнів та засади універсальної доступності програмних засобів.

Для онлайн-комунікацій варто використовувати відеоконференції, форуми, чати, блоги, електронну пошту, соціальні мережі, служби обміну миттєвими повідомленнями та мобільні застосунки, які дозволяють створювати закриті групи, спільноти, чати, вести обговорення тем, завдань, проблем, інформації. Звичайно, доречним було б із позиції вчителя зупинитися на декількох ресурсах, а не розпорошувати свої та й учнів, увагу й час.

Важливим етапом в умовах дистанційного навчання є мотиваційний, від якого, у першу чергу, залежить ефективність формування читацької грамотності. Адже не секрет, що чим надійніша мотивація, тим кращий результат. Під час дистанційного навчання традиційний спосіб цього важливого етапу заняття втрачає свої орієнтири. Учень/учениця часто не в змозі порівняти свої досягнення з успіхами інших дітей. Тож педагогу важливо створювати ситуацію успіху, не забувати про схвалення, заохочення, прогнозувати позитив. Єдиним критерієм її успішності стає оцінювання учнівської діяльності вчителем.

Читання з розумінням як наскрізне вміння в контексті ключових компетентностей успішно формується й через методично правильно продуману та презентовану систему компетентісно орієнтованих запитань і завдань. Компетентісне навчання передбачає не лише здобуття учнями знань, умінь і навичок із української літератури, а й усвідомлення їх практичного

застосування, а відтак значного зростання читацької активності та пізнавального інтересу до предмету. Учителеві варто у підготовці до уроку продумувати саме такі форми дистанційної роботи, які б сприяли формуванню читацької грамотності школярів. А саме:

- містили матеріал для виокремлення смислів із прочитаного (редагування Вікіцитат);
- стимулювали до зіставлення отриманої інформації з наявними знаннями (сторітелінг);
- були пошукового (дослідницького) характеру (редагування сторінок Вікіпедії);
- сприяли порівнянню прочитаного з власними судженнями про навколишню дійсність (інфографіка);
- мотивували до власної оцінки, уміння аргументувати позицію конкретними прикладами, робити висновки щодо нових відомостей (створення презентацій за допомогою ресурсів prezy та mind maps);
- вводили у діалог/полілог про прочитане з різними його суб'єктами (автором, твором, перекладачем, літературним персонажем, іншими читачами під час Zoom, Google Meet, Skype-конференцій тощо);
- ініціювали вибудовування власних суджень (презентація матеріалів на Padlet та ін.).

Орієнтиром для оцінювання є очікувані результати навчання здобувачів. В умовах дистанційного навчання перевірку вивченого матеріалу варто здійснювати за допомогою ClassDojo (<https://www.classdojo.com/uk-ua/signup/>), Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>), LearningApps.org (LearningApps.org). Учитель не повинен забувати коментувати, згідно критеріїв, отриману учнем оцінку, перевірену роботу на онлайн-ресурсі.

Дистанційне навчання може здійснюватися у двох режимах: синхронному, коли всі учасники освітнього процесу одночасно перебувають у вебсередовищі або асинхронному, коли освітній процес здійснюється як для

вчителя так і для учнів за графіком. Саме останній режим не дає можливості миттєвої взаємодії та зворотнього зв'язку через повідомлення. Тож копіювати в онлайн-режимі структуру класно-урочної системи не варто. Навпаки, краще дотримуватися закономірності: максимум інтерактивну, мінімум лекційних пояснень. Відповідно інтерактив повинен передбачати ті форми роботи, які успішно розвиватимуть читацьку грамотність школярів. Тож випереджувальні індивідуальні завдання типу створення буктрейлера, групові «відвідування» віртуального музею письменника чи перегляд мотиваційного відеоролика; підсумкові: створення сторінки героя в соціальній мережі, виготовлення лепбука, перегляд фільму, мультфільму, інсценізація твору, висловлення учнями вражень від прочитаного твору на онлайн-дошці тощо, – сприятимуть кращому формуванню читацької грамотності школярів.

Під час підготовки до дистанційного уроку вчитель повинен прорахувати час на виконання всіх видів діяльності, збалансовано поєднати цифрові завдання, роботу з підручником, яка в жодному разі не повинна втрачати в епоху комп'ютеризації своєї значущості, та робочим зошитом. Особливу увагу важливо приділяти практичним завданням, під час виконання яких не передбачається користування електронними ресурсами.

Дотримуючись таких, на перший погляд, простих і традиційних рекомендацій, формування не лише читацької грамотності, а й інших ключових та предметних компетентностей і в дистанційному форматі дасть результати, а освітній процес буде посильний для всіх його учасників.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/kenu>
2. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт. : М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти, Київ : УЦОЯО, 2019, 439 с.
3. Дистанційне навчання допомагає учневі вчитися, [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://cutt.ly/ObUP8MQ>